

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 เป็นต้นมา แม้จะประสบความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมตามแผนพัฒนาฯ ที่รัฐได้วางไว้นั้น หากผลจากการพัฒนาดังกล่าวก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสองส่วนใหญ่ด้วยกันคือ ส่วนที่หนึ่ง การพัฒนาเศรษฐกิจที่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำอย่างรุนแรงระหว่างเมืองกับชนบท และอีกส่วนหนึ่งนั้นเป็นปัญหาของสังคมเมืองกรุงเทพฯ ซึ่งเกิดจากการขยายตัวรวดเร็วโดยปราศจากการวางแผนทางด้านที่อยู่อาศัย การจัดการ และการควบคุมการใช้ที่ดินในเขตเมืองซึ่งไม่ทันต่อสถานการณ์ทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

จากปัญหาการขยายตัวทางเศรษฐกิจข้างต้นก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ อีกมากมาย อาทิ ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอันเนื่องมาจากการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดโดยขาดจิตสำนึก ประกอบกับนโยบายการพัฒนาประเทศสู่ความทันสมัยที่มีความทันสมัยแต่ไม่พัฒนา (Modernization without Development) ส่งผลให้การพึ่งตนเองของชุมชนแต่ละท้องถิ่นหมดความเข้มแข็งลง (กาญจนา แก้วเทพ, 2542 : 8) ปัญหาเศรษฐกิจหรือสังคมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในเมืองอันเนื่องมาจากความหลากหลายทางวัฒนธรรมทั้งในด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในแต่ละชุมชน ความล่มสลายทางวัฒนธรรมอันดั้งเดิมของชุมชนเมือง ซึ่งปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาดังกล่าว ส่วนหนึ่งมาจากการขาดการวางแผน และการบริหารจัดการทางการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพการดำเนินงานของภาครัฐทุกยุคทุกสมัยที่พยายามกำหนดนโยบายและสร้างกรอบในการพัฒนาตามแนวคิดที่มองปัญหาของประเทศโดยรวม และนำมากำหนดนโยบายและทิศทางการพัฒนาที่มีลักษณะรวมศูนย์ ทำให้การพัฒนาและการแก้ไขปัญหาของประเทศสนองตอบกลุ่มประชาชนบางส่วนเท่านั้น หากยังขาดการพัฒนาจากต้นเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นจากการวิเคราะห์ปัญหาจากสภาพความเป็นจริงของแต่ละชุมชน โดยเฉพาะชุมชนเมืองซึ่งเปรียบเสมือนแรงขับเคลื่อนที่ทำให้เกิดการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและการพัฒนาประเทศในด้านอื่น ๆ

กุญแจสำคัญของการพัฒนาที่จะนำไปสู่ความมีเศรษฐกิจดี มีสังคม วัฒนธรรม การเมืองที่ดีตลอดจนยกระดับจิตใจของประชาชนคือ การมีองค์กรชุมชนที่มีความเข้มแข็ง หัวใจสำคัญของกระบวนการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนคือ “คนในชุมชน” คือพลังสำคัญในการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การให้การศึกษแก่คนในชุมชนในการวิเคราะห์ปัญหาของตนเองโดยศึกษาศักยภาพของชุมชนเพื่อนำมาสู่กระบวนการวางแผนวิธีการและขั้นตอนในการแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ได้อย่างตรงประเด็นโดยเน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การร่วมคิดร่วมเรียนรู้ และร่วมกันทำงาน (ดิเรก สาระวัต, 2540 : 126) โดยผลานความรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นและประสบการณ์ บทบาทของรัฐหรือนักพัฒนาควรให้การศึกษ และให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นจริง ดูแลสนับสนุนให้ชุมชนสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้ ความเป็นชุมชนจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อสมาชิกของชุมชนมีการติดต่อสื่อสาร พูดคุย แลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นตลอดจนร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้บรรลุเป้าหมายของชุมชน

การพัฒนาเพื่อนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนที่กล่าวมาข้างต้นจำเป็นต้องมีองค์ประกอบบางอย่าง อาทิ การมีองค์กรหรือผู้นำที่มีจิตสำนึกในการรับใช้ชุมชน มีการจัดระเบียบมีการควบคุมทางสังคมและมีความร่วมมือร่วมใจกันของสมาชิกในชุมชน (ดร.ปรีดา เฉลิมเผ่า กอนันตกุล, อ่างในบทวิจารณ์งานศึกษาล้มของ ม.ร.ว. อคิน รพีพัฒน์) รวมไปถึงการมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน การมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง มีความเป็นธรรมชาติที่มีใจในการจัดตั้ง มีความรัก ความเอื้ออาทร มีองค์ความรู้และความสามารถในการแสวงหาความรู้ มีการเรียนรู้ และการปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสารอย่างต่อเนื่อง อันนำมาซึ่งการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ และมีระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพ (อนุชาติ พวงลำลือ และ วีรบุรุษ วิสารทสกุล, 2541 : 11-16)

“การสื่อสาร” ถือเป็นกลไกสำคัญซึ่งเปรียบเสมือนตัวกลางในการเชื่อมโยงปรากฏการณ์ทางสังคมและมีบทบาทในการกระตุ้นให้กลุ่มบุคคลในระดับสังคมหรือชุมชนเกิดการรวมตัวกัน เกิดจิตสำนึก ความสามัคคี และความเข้าใจที่ตรงกันต่อประเด็นปัญหาต่าง ๆ จนสามารถประสานความร่วมมือร่วมใจเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว และเผชิญกับสภาวะวิกฤตต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดีอันนำมาสู่การพัฒนาความเป็นชุมชนเข้มแข็งและพัฒนาศักยภาพของชุมชนได้อย่างยั่งยืน

จากแนวทางการพัฒนาสู่ความเป็น “ชุมชนเข้มแข็ง” ชุมชนบ้านศรีบัวเป็นหนึ่งในชุมชนดั้งเดิมที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ มีวิถีชีวิตที่สืบทอดกันมาเป็นเวลานาน มีรากฐานทางวัฒนธรรมที่ฝังแน่น และมีอัตลักษณ์ของตนเอง กระบวนการต่อสู้ของชุมชนนี้เกิดขึ้นบนพื้นฐานอันเข้มแข็งของวัฒนธรรมชุมชน รวมทั้งการมีผู้นำในองค์กรชุมชนที่ตั้งอยู่บนรากฐานความเชื่อถือ และศรัทธา

ในหลักศาสนาอิสลามผสมผสานกับการจัดการในองค์กรชุมชนที่มีประสิทธิภาพกับความพยายามในการพิทักษ์สิทธิความเป็น "ชุมชน" ของตนตามแนวทางประชาธิปไตยโดยเฉพาะเมื่อชุมชนได้รับผลกระทบจากโครงการใหญ่ของรัฐในปี พ.ศ. 2531 ที่คณะรัฐมนตรีมีมติให้มีการเวนคืนพื้นที่ชุมชนบ้านครัวเพื่อสร้างทางด่วนตามข้อเสนอของการทางพิเศษแห่งประเทศไทย โดยละเลยความสำคัญและความเคารพซึ่งสิทธิชุมชนและสิทธิมนุษยชนของชาวชุมชนอันนำไปสู่การคัดค้านและรวมตัวของชาวชุมชนในการพิสูจน์สิทธิอันชอบธรรมด้วยการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดจนความพยายามสื่อสารกับสาธารณชนในทุกรูปแบบเป็นเวลานานกว่าทศวรรษกับเหตุผลสำคัญในการคัดค้านมติดังกล่าว

ย้อนกลับไปเมื่อปี พ.ศ. 2531 กรณีพิพาทระหว่างชุมชนบ้านครัวกับการทางพิเศษแห่งประเทศไทยได้เริ่มขึ้นเมื่อคณะรัฐมนตรีสมัยพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้มีพระราชกฤษฎีกาเวนคืนที่ดินบริเวณชุมชนบ้านครัวและชุมชนใกล้เคียงได้แก่ ชุมชนหัวช้าง ชุมชนเพชรบุรี 20 และชุมชนหลังวัดป่าทิววนาราม เพื่อใช้ก่อสร้างโครงการถนนรวมและกระจายการจราจร อันเป็นส่วนหนึ่งของโครงการทางด่วนขั้นที่ 2 ส่วนบี (พญาไท - บางโคล่) และจะต้องสร้างจากถนนอุรุพงษ์ไปลงที่ถนนวิฑู โดยรัฐบาลสมัยนั้นมีมติให้การทางพิเศษแห่งประเทศไทยรับโครงการดังกล่าวไปดำเนินการ ด้วยเหตุผลเพื่อแก้ปัญหาการจราจรอันจะนำมาซึ่งความสะดวกรวดเร็วเพื่อความก้าวหน้าในการพัฒนาประเทศ โครงการดังกล่าวจะต้องเวนคืนที่ดินบริเวณมัสยิดและสุสานอันเป็นศาสนสถานของศาสนาอิสลามตลอดจนพื้นที่บ้านเรือนหลายร้อยหลังคาเรือนของชุมชนบ้านครัว ซึ่งการกระทำดังกล่าวขัดต่อความเชื่อถือและศรัทธาในหลักคำสอนของศาสนาอิสลามที่ว่า "ชุมชน มัสยิด และสุสาน เป็นเรือนร่างเดียวกันจะแยกจากกันมิได้ การแยกชุมชนออกจากศาสนสถานเปรียบเสมือนการแยกวิญญาณออกจากร่างกาย" อันส่งผลกระทบต่อชาวชุมชนอย่างมาก นำมาซึ่งการรวมตัวต่อสู้คัดค้านของชาวชุมชนเพื่อปกป้อง และพิทักษ์ความเป็นชุมชนของตนด้วยสันติวิธีด้วยเหตุผลตามหลักวิชาการและตามแนวทางประชาธิปไตยในการต่อสู้กับ การทางพิเศษแห่งประเทศไทย กระทั่งสามารถสร้างกลไกใหม่ในการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อโครงการของรัฐอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมครั้งแรกด้วยการไต่สวนสาธารณะเพื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชนถึง 2 ครั้ง ซึ่งผลการไต่สวนสาธารณะทั้ง 2 ครั้งสรุปว่าควรยกเลิกโครงการดังกล่าวเพราะไม่เห็นประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหาจราจรและไม่คุ้มค่ากับการลงทุน

การต่อสู้ที่ผ่านมากว่า 12 ปี แสดงให้เห็นถึงการปกป้องสิทธิชุมชนของตนเองตามสิทธิที่รัฐธรรมนูญฉบับราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 อันมีสาระสำคัญเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครอง และตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐเพิ่มขึ้นตลอดทั้งปรับปรุงโครงสร้างทางการเมืองให้มีเสถียรภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ทั้งนี้โดยคำนึงถึงความคิดเห็นของประชาชนเป็นสำคัญนั้น ได้รับรองไว้ในมาตรา 46 หมวด 3 ว่าด้วยสิทธิเสรีภาพของชนชาวไทยกล่าวถึง สิทธิอนุรักษ์ฟื้นฟูจารีตประเพณี ที่บัญญัติไว้ว่า “บุคคลซึ่งรวมตัวกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ หรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน”

อย่างไรก็ตาม การพิจารณาถึง “สิทธิชุมชน” อันเป็นข้อตกลงกฎเกณฑ์ทางสังคมเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรเศรษฐกิจสังคมที่อาจพัฒนาไปสู่ความเป็นสถาบันร่วมกันของกลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์ทางสังคมร่วมกันหรือเป็น “ชุมชน” โดยกำหนดเงื่อนไขหรือสิทธิในการมีชีวิตรอบรอด สิทธิเรื่องปากท้อง สิทธิในการดำรงความสัมพันธ์ทางสังคมของตน เป้าหมายของสิทธิชุมชนมิใช่เพื่อประโยชน์เฉพาะส่วนของชุมชนเท่านั้นแต่ต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ของสังคมด้วย สิ่งสำคัญคืออุดมการณ์ของสิทธิชุมชนควรอยู่บนพื้นฐานที่ว่าด้วยความยั่งยืนและความเป็นธรรมเพื่อให้ชุมชนอยู่รอดได้บนฐานทรัพยากรที่ยั่งยืน และเป็นขบวนการเคลื่อนไหวประชาธิปไตยจากรากหญ้าอันนำไปสู่พลังสังคมประชาธิปไตยหรือสังคมที่เคารพความหลากหลาย หรือมีนโยบายที่ให้ท้องถิ่นส่วนต่าง ๆ ของสังคมมีเสรีภาพในการกำหนดกติกา วิถีชีวิต เศรษฐกิจ ทรัพยากรตามความสามารถของชุมชนในการดำรงความเป็นชุมชนหรือดำรงความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชน บนพื้นฐานทางทรัพยากรที่ยั่งยืน (กฤษฎา บุญชัย, 2542) และบนพื้นฐานสำคัญของความเป็นมาของชุมชนกรณีการต่อสู้ของชุมชนบ้านควนควนพิจารณาเรื่องสิทธิชุมชนที่ควรต้องแนบเนื่องควบคู่ไปกับความเป็นชุมชน (ชูสิทธิ์ เจริญพร, 2543) เพราะในอดีตที่ผ่านมาโครงการพัฒนาของรัฐมักยกเหตุผลความก้าวหน้าในการพัฒนาประเทศมาเป็นข้ออ้างถึงความชอบธรรมในการดำเนินโครงการโดยมองข้ามความสำคัญของชุมชนโดยเฉพาะในเชิงรากฐานทางประวัติศาสตร์ ประเพณี วัฒนธรรม รวมถึงความรู้สึกนึกคิด และสิทธิของสมาชิกในชุมชน (ปาริชาติ สถาปิตานนท์ สโรบล, 2543)

ความสำเร็จจากการรวมต่อสู้คัดค้านและแก้ปัญหาในกรณีพิพาทครั้งนั้น ถือเป็นความสำเร็จในระดับหนึ่งของชาวชุมชนบ้านควน อันเป็นแรงผลักดันและส่งเสริมให้ชุมชนบ้านควนเกิดความสามัคคีและความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน นำมาซึ่งการพัฒนาสู่ความเป็นชุมชนเข้มแข็งได้

และปัจจุบันโครงการดังกล่าวคณะรัฐมนตรียังไม่มีมติประกาศยกเลิกการก่อสร้างโครงการถนนรวมและกระจายการจราจร ซึ่งอยู่ในขั้นตอนที่การทางพิเศษแห่งประเทศไทยนำเรื่องปัญหาทางด่วนขั้นที่ 2 ช่วงถนนรวมและกระจายการจราจรเสนอศาลปกครองเพื่อพิจารณาหาข้อยุติเนื่องจากเป็นกระบวนการที่สามารถใช้ระบบได้ส่วนสาธารณะหรือทนายก็ได้ อันจะเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ชุมชนบ้านครัวและประชาชนทั่วไปได้เพื่อเป็นการยุติปัญหาดังกล่าว

จากการที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ รศ.ดร.วินัย ดะห์ลันท์ คณบดีคณะสหเวชศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งดำรงตำแหน่งประธานคณะกรรมการมัสยิดทั้ง 3 แห่งของชุมชนบ้านครัว ท่านให้ข้อคิดเห็นว่า “ความสำเร็จของชุมชนบ้านครัวสะท้อนให้เห็นถึงการแสดงออกถึงสิทธิของชาวบ้านในการปกป้องผลประโยชน์ในชุมชนของเขาซึ่งความสำเร็จดังกล่าวได้ปลุกกระแสการให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ของแต่ละชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเราไม่อาจมองข้ามได้และนำมาสู่การร่างรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน” ปรัชญาการณที่เกิดขึ้นสะท้อนให้เห็นถึงความไร้สำนึกของพวกที่อยู่บนหอคอยงาช้างที่ละเลยความสำคัญในด้านสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์อันเป็นที่เคารพบูชาของพี่น้องมุสลิมบ้านครัว และสะท้อนให้เห็นความต็มด้าในรากเหง้าต้นกำเนิดศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนที่มีความรักความผูกพันต่อผืนดิน ถิ่นเกิดและศาสนา ฯลฯ ด้วยกลไกใหม่ของการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นกับชุมชนบ้านครัวในการต่อสู้เพื่อพิทักษ์สิทธิชุมชนของตน (กรุงเทพธุรกิจ, 27 เม.ย.2538 :11)

จาก “วิกฤต” และบทเรียนจากประสบการณ์การต่อสู้เพื่อปกป้องสิทธิชุมชนของตนบนพื้นฐานสำคัญของความเป็นชุมชนนำมาสู่การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งได้นั้น การสื่อสารภายในชุมชน นับเป็นกลไกสำคัญที่เชื่อมโยงองค์ประกอบแวดล้อมของชุมชนบ้านครัวไว้ด้วยกัน และเป็นพลังขับเคลื่อนในการสร้างการมีส่วนร่วมของชาวชุมชนที่จะร่วมกันพัฒนาชุมชนของตนได้ รวมถึงสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชาวชุมชนที่พัฒนาควบคู่ไปกับการแสวงหายุทธวิธีการสื่อสารที่เหมาะสมและสามารถปรับใช้ได้ตามสถานการณ์ การสร้างเครือข่ายกับสาธารณชนภายนอกเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีทำให้เกิดแนวร่วมและพันธมิตรที่ให้การช่วยเหลือและสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนมากยิ่งขึ้น (ปารีชาติ สถาปิตานนท์ สโรบล, 2543)

ปรากฏการณ์ดังกล่าวเกิดจากการที่ชาวชุมชนบ้านครัว มีความรู้สึกผูกพันและมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับชุมชน อันนำมาซึ่งความสามัคคีของชาวชุมชนทุกคนที่ร่วมมือร่วมใจในการจัดการปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน รวมไปถึงความสามารถในการสร้างจิตสำนึกร่วมกันเพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชนของตนให้สามารถเผชิญกับภาวะวิกฤตต่าง ๆ ได้ ความเข้มแข็งเหล่านี้

ส่วนหนึ่งมาจากศักยภาพของชาวชุมชนทุกคนและการมีแกนนำในชุมชนที่มีความสามารถ มีความเสียสละต่อประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งหากชุมชนมีองค์ประกอบและพื้นฐานที่ดีแล้ว ชุมชนก็จะสามารถกำหนดทิศทางและเป้าหมายการพัฒนาในอนาคตได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

(วิเชียร แสงโชติ, 2540 : 116)

อัตลักษณ์ของชุมชนบ้านคร้ว เหตุผลสู่การวิจัย

เหตุผลสำคัญที่ผู้วิจัยเจาะจงที่จะศึกษาชุมชนบ้านคร้ว ไม่ใช่เพราะการได้เห็นงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับชุมชนบ้านคร้วในช่วงระยะ 3-4 ปีที่ผ่านมา หรือเพราะความเป็นชุมชนในกรุงเทพฯ ที่เป็นข่าวตามสื่อสิ่งพิมพ์หรือกระแสแห่งการพัฒนาที่เน้นสู่การพัฒนาในระดับชุมชน หากเป็นการมองเห็นความไม่เท่าเทียมกันในสังคมที่ทวีความรุนแรง และเพิ่มระยะห่างของช่องว่างทางชนชั้นในสังคมมากขึ้น กอปรกับการรับรู้เรื่องราวการต่อสู้ของคนในชุมชนแห่งหนึ่งที่รวมตัวกันคัดค้านมติการก่อสร้างโครงการใหญ่ของรัฐที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวชุมชนการได้เห็นภาพเหตุการณ์เมื่อประมาณ 10 กว่าปีที่ผ่านมากลุ่มคนจำนวนหนึ่งซึ่งหลายคนในสังคมอาจมองว่าเป็นชนชั้นล่างลุกขึ้นต่อสู้เรียกร้องซึ่งสิทธิความเป็นชุมชนอย่างกล้าหาญ และดำเนินการด้วยสันติวิธีตามแนวทางประชาธิปไตยและการได้รู้จักการได้สวนสาธารณะหรือประชาธิปไตยครั้งแรกของประเทศทั้งหลายทั้งปวงคือเหตุผลสำคัญที่ผู้วิจัยให้ความสนใจที่จะศึกษา “ชุมชนบ้านคร้ว”

อาจกล่าวได้ว่าชุมชนต่าง ๆ มีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชนที่แตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่น หากบนความหลากหลายที่เกิดขึ้นนำมาซึ่งความสมดุลแห่งการดำรงอยู่ แต่สำหรับชุมชนบ้านคร้วมีลักษณะพิเศษบางประการคือ การเป็นชุมชนที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนานกว่า 200 ปีเคียงคู่กรุงรัตนโกสินทร์ จากบรรพชนของชุมชนที่เคยเป็นกองอาสาจามที่ร่วมปกป้องอธิปไตยของแผ่นดินกรุงศรีอยุธยาต่อเนื่องมาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นด้านหน้าในการพิทักษ์แผ่นดินสยามในสงครามเก้าทัพมาอย่างห้าวหาญ ด้วยจิตวิญญาณที่มีสำนึกทางประวัติศาสตร์ส่วนนี้ได้สืบทอดกลายเป็นผลึกของจิตสำนึกชุมชนซึ่งสามารถยืนหยัดพิทักษ์ชุมชนแห่งนี้ไว้ได้ จากการศึกษาของทีมนักศึกษาวิจัยประวัติศาสตร์บ้านคร้วโครงการไทยศึกษา ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต ได้ระบุว่าชาวบ้านคร้วประกอบด้วย 3 เชื้อชาติคือ เชื้อชาติจาม เชื้อชาติเขมร และเชื้อชาติมลายู จากเดิมมีเทือกเขาเหล่ากออยู่ในเขมรมีอาชีพประมง ซึ่งบางครั้งต้องต่อสู้กับคนต่างเผ่าพันธุ์ชนะบ้าง แพ้บ้าง และได้ถอยไปเป็นชาวมลายู ปัตตานี ไทรบุรี บางส่วนได้ถูกกวาดต้อนมาเป็นบ่าวไพร่ในกรุงเทพฯ นอกจากนี้มีความเป็นไปได้สูงที่ชุมชนบ้านคร้วเป็นแหล่งพำนักของชาวจามสมัยก่อตั้งกรุงเทพฯ ซึ่งปรากฏหลักฐานชัดเจนตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 ภายใต้การนำของพระยาราชนางสิ้น

อัตลักษณ์อันโดดเด่นด้านศิลปะหัตถกรรมที่หญิงชาวจามหรือผู้หญิงบ้านคร้วมีความชำนาญในการทอผ้าไหมอันกลายเป็นอาชีพหลักและทำให้ผ้าไหมไทยให้เป็นที่รู้จักทั่วโลกคือ หญิงชาวจามบ้านคร้ว และจิม ทอมส์สัน คือผู้ที่นำผ้าไหมบ้านคร้วไปขายในตลาดต่างประเทศ ส่วนอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมจามที่ได้รับการส่งเสริมสืบทอดกันมานั้นชาติพันธุ์เชื้อสายจามเป็นชนชาติที่มีกระบวนการหล่อหลอมทางวัฒนธรรม ดังนั้นชนชาติจามจึงเข้าใจในเรื่องสิทธิมาแต่โบราณโดยเริ่มจากการเคารพสิทธิของผู้อื่นก่อน นอกจากนี้ผู้หญิงบ้านคร้วมีบทบาทที่โดดเด่นอย่างยิ่งในการต่อสู้กรณีทางด่วนทั้งนี้พบว่าตามประวัติศาสตร์ชนชาติจามสืบสกุลสายแม่ส่งผลให้ผู้หญิงลูกหลานชนชาติจามมีบุคลิกโดดเด่นในการต่อสู้ซึ่งอาจสืบทอดมาทางพันธุกรรมได้

ด้วยเหตุผลสำคัญข้างต้น ประเด็นการต่อสู้คัดค้านของชุมชนบ้านคร้วที่ภาครัฐมองข้ามคุณค่าเชิงประวัติศาสตร์ของชุมชนและสิทธิมนุษยชนทำให้เกิดความสนใจในการศึกษาว่า ปัจจัยใดที่นำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านคร้ว ชาวชุมชนบ้านคร้วมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างไร ตลอดจนมีความรู้สึกผูกพัน ความรู้สึกติดดิน และผลานความร่วมมือต่าง ๆ อย่างไรทั้งนี้เพื่อให้ผลการวิจัยที่ได้เป็นแนวทางในการพัฒนาหรือสร้างพลังชุมชนที่มีเป้าหมายร่วมกันในการจัดการปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนได้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษากลยุทธ์การสื่อสารของแกนนำชุมชนบ้านคร้วในการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชนในกรณีพิพาท ทั้งการสื่อสารกับชาวชุมชนและบุคคลภายนอก และอีกประเด็นที่สำคัญคือ การจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นมีปัจจัยใดที่มีส่วนเกื้อหนุนในการจัดการปัญหาภายในชุมชน และปัจจัยที่เกื้อหนุนในการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้น

ปัญหานำในการวิจัย

1. ชาวชุมชนบ้านคร้วมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างไรภายในชุมชน
2. ลักษณะและปัจจัยใดที่ชาวชุมชนแสดงออกถึงความรู้สึกผูกพัน ความรู้สึกติดดิน และผลานความร่วมมือต่าง ๆ ภายในชุมชน
3. แกนนำชุมชนบ้านคร้วมีกลยุทธ์การสื่อสารอย่างไรในการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชนในกรณีพิพาทโครงการก่อสร้างถนนรวมและกระจายการจราจร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปฏิสัมพันธ์ของชาวชุมชนบ้านครัว
2. เพื่อศึกษาถึงลักษณะและปัจจัยที่ชาวชุมชนบ้านครัวแสดงออกถึงความรู้สึกผูกพัน ความรู้สึก ตัดถิ่น และผลสถานความร่วมมือต่าง ๆ ภายในชุมชน
3. เพื่อวิเคราะห์กลยุทธ์การสื่อสารของแกนนำชุมชนบ้านครัวในการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้น ภายในชุมชน ในกรณีพิพาทโครงการก่อสร้างถนนรวมและกระจายการจราจร

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตการวิจัยเพื่อศึกษาปฏิสัมพันธ์ภายในชุมชนของชาวชุมชนบ้านครัว ลักษณะและปัจจัยที่ชาวชุมชนบ้านครัวที่แสดงออกถึงความรู้สึกผูกพัน ความรู้สึก ตัดถิ่น และการผลสถานความร่วมมือต่าง ๆ ภายในชุมชน กลยุทธ์การสื่อสารของแกนนำชุมชนบ้านครัวในการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ในกรณีพิพาทโครงการก่อสร้างถนนรวมและกระจายการจราจร โดยมีขอบเขตการวิจัยดังนี้

- มุ่งศึกษาเฉพาะชาวชุมชนบ้านครัว ซึ่งได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ของชุมชนบ้านครัว (ได้แก่ชุมชนบ้านครัวเหนือ, ชุมชนบ้านครัวใต้ ชุมชนบ้านครัวตะวันตก) โดยทำการศึกษาปฏิสัมพันธ์ของชาวชุมชนบ้านครัว
- การศึกษาลักษณะและปัจจัยที่ชาวชุมชนบ้านครัวแสดงออกถึงความรู้สึกผูกพัน ความรู้สึก ตัดถิ่น และการผลสถานความร่วมมือต่าง ๆ ภายในชุมชน
- การศึกษากลยุทธ์การสื่อสารของแกนนำชุมชนบ้านครัว ได้แก่ การวิเคราะห์รูปแบบและเนื้อหาของสาร ตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ ในการจัดการปัญหาในกรณีพิพาทฯ รวมถึงลักษณะการติดต่อสื่อสารระหว่างแกนนำ การสื่อสารระหว่างแกนนำกับชาวชุมชน การสื่อสารระหว่างแกนนำกับสาธารณชนภายนอก

ระยะเวลาในการศึกษาวิจัย เริ่มตั้งแต่เดือนธันวาคม 2543 – กุมภาพันธ์ 2544 โดยผู้วิจัยศึกษาในบริบทการสื่อสารเพื่อการพัฒนาในกระบวนทัศน์กระแสทางเลือก (Alternative Paradigm) ที่มีหลักสำคัญคือ การพัฒนาที่เป็นของประชาชน เพื่อประชาชน โดยประชาชน โดยใช้แนวคิดการสื่อสารเพื่อชุมชน แนวคิดปฏิบัติการทางการสื่อสาร (Communicative Action) ของ Habermas และแนวคิดการมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาในองค์ประกอบของการสื่อสาร ภายใต้บริบทหรือมิติทางศาสนา สังคม วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ฯลฯ เป็นกรอบในการศึกษาวิจัย

นิยามศัพท์

ชุมชนบ้านครัว	หมายถึง	พื้นที่ซึ่งประกอบด้วย ชุมชนบ้านครัวเหนือ ชุมชนบ้านครัวใต้ และชุมชนบ้านครัวตะวันตก โดยมีอาณาบริเวณคือ ทิศเหนือติดกับซอยพญานาค ทิศใต้ติดกับถนนพระรามที่ 1 ทิศตะวันออกติดกับถนนบรรทัดทอง ทิศตะวันตกติดกับถนนพระรามที่ 6 ตั้งอยู่ริมคลองมหานาคและคลองแสนแสบ อยู่ในพื้นที่ที่มีความรับผิดชอบของสำนักงานเขตราชเทวี และสำนักงานเขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร
ความเข้มแข็งของชุมชน	หมายถึง	ความสามารถของชาวชุมชนในการจัดการปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน โดยเกิดขึ้นจากความรู้สึกผูกพัน ความรู้สึกติดดิน และการผสมผสานความร่วมมือต่าง ๆ ของชาวชุมชนโดยมีเป้าหมายร่วมกันในการพัฒนาชุมชนบ้านครัว
ความสามารถในการจัดการ	หมายถึง	การดำเนินงานของแกนนำชุมชนและชาวชุมชนในการที่จะร่วมมือกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ในลักษณะของการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความสามารถในการวางแผนจัดการ และแบ่งงานกันทำอย่างเป็นระบบ รวมถึงความสามารถในการประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ได้

ปัญหา	หมายถึง	ลักษณะหรือสภาพการณ์ที่ต้องพิจารณาแก้ไขซึ่งส่งผลกระทบต่อคนในชุมชนบ้านครัว
ปัจจัย	หมายถึง	เหตุผลหรือเงื่อนไขที่มีส่วนในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านครัวเช่น ศาสนา สังคม วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ฯลฯ
ปฏิสัมพันธ์	หมายถึง	การติดต่อสื่อสารของชาวชุมชนบ้านครัว ในลักษณะที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการได้แก่ การพบปะพูดคุย การร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เป็นต้น
ความรู้สึกผูกพัน	หมายถึง	ความรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน มีความรักความห่วงหาญต่อชุมชนบ้านครัว ซึ่งอาจเป็นความสัมพันธ์แบบเครือญาติเพื่อนฝูง คนที่อาศัยอยู่ภายในชุมชนมีการติดต่อพูดคุยซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกัน
ตติถิ่น	หมายถึง	ความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งหรือเป็นเจ้าของชุมชน
ผลานความร่วมมือ	หมายถึง	กิจกรรมที่ทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ในระดับที่ซับซ้อน
แกนนำ	หมายถึง	กลุ่มบุคคลซึ่งมีบทบาทในการทำงานให้กับชุมชนบ้านครัวและจัดการปัญหาต่าง ๆ ภายในชุมชนได้แก่ คณะทำงานเฉพาะกิจ
กลยุทธ์การสื่อสาร	หมายถึง	การดำเนินกิจกรรมของแกนนำชุมชนบ้านครัวโดยใช้รูปแบบการสื่อสารลักษณะต่าง ๆ ในการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ในกรณีพิพาทโครงการก่อสร้างถนนรวมและกระจายการจราจร

รูปแบบการสื่อสาร	หมายถึง	วิธีการสื่อสารที่ชาวชุมชนบ้านครัวใช้ในการติดต่อระหว่างชาวชุมชนเอง การติดต่อกับบุคคลภายนอก โดยพิจารณาตามคุณลักษณะของการสื่อสารเพื่อชุมชน
จิตสำนึก	หมายถึง	ความหมายรู้ของชาวชุมชนว่าปัญหาใดเป็นปัญหาของชุมชน และรวมตัวกันเพื่อแก้ไขปัญหาที่ตามกำลังและความสามารถ
กรณีพิพาท	หมายถึง	การคัดค้านการก่อสร้างทางด่วนขั้นที่ 2 สายอุรุพงษ์ – ราชดำริ ระหว่างชุมชนบ้านครัวกับการทางพิเศษแห่งประเทศไทย
โครงการก่อสร้างถนนรวมและกระจายการจราจร	หมายถึง	ทางด่วนขั้นที่ 2 (อุรุพงษ์-ราชดำริ) ซึ่งตัดผ่านชุมชนบ้านครัว

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลจากการศึกษาวิจัยสามารถนำไปใช้เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริม และกระตุ้นให้ชุมชนเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการจัดการปัญหา และพัฒนาศักยภาพของชุมชนอันเป็นการขยายผลให้กับชุมชนอื่นๆ ต่อไป
2. เพื่อเป็นแนวทางในการแสวงหาความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับสิทธิของชุมชนสำหรับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการวางแผนพัฒนาประเทศ
3. เพื่อเป็นการพัฒนาองค์ความรู้และเป็นแนวทางในการสร้างกระบวนการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนให้เกิดขึ้นในระดับสังคม และระดับประเทศ